

Swinburne sau nefericirile victorianismului

Ideile noastre fixate, confortabilizate, mai sunt uneori „deranjate” de anumiți oameni cu spirit neastâmpărat. Așa se întâmplă, spre pildă, cu perioada victoriană, despre care știm că era ipocrită, conformistă, familistă, religioasă și utilitaristă. Deja câteva trăsături care se bat cap în cap. Despre orice curent de gândire se poate afirma, cu argumente, opusul celor care s-au spus și repetat până la sașietate.

În această direcție se deplasează și cercetarea necruțător-academică a traducătoarei și eseistei Roxana Patraș*. *Cântece dinaintea decadenței: A.C. Swinburne și declinul Occidentului* este rodul unei întreprinderi doctorale, devenită, între timp, o carte spectaculoasă prin exhaustivitate și multiplu perspectivism. Propriu-zis, volumul se apropie de condiția unei monografii, informația meticuloasă fiind dublată de fabuloase ilustrații și caricaturi victoriene. Swinburne este un autor faimos în epoca lui, rebel și apoi „clasicizat” (propus la Nobel), feroce contestat de contemporanii lui mai tineri și, în cele din urmă, cam uitat. Tema cărții pare obositoare la prima vedere, dar dacă ne aducem aminte de teribilismele scriitorului performer, romantic decadent și cu o constituție fizică șubredă, ne dăm seama ce mină de aur se află aici pentru cercetători. Caracterul „performativ-histrionic” al lui Algernon, cum evidențiază în prefață Angelo Mitchievici, justifică pe deplin abordarea personalist-critică a cercetătoarei. Sarcina este complicată de „un secol de exegeză swinburneană”, cum este intitulat primul capitol. O avalanșă de considerații dinamizată de swinburnologia contemporană, care îl relansează pe „monstru» erudit și degenerat” (Rikky Rooksby).

Frumusețea criminală

Roxana Patraș este, așadar, „pe val” când reia analiza operei victorianului ce și-a scandalizat epoca din cauza „senzualității perverse, ambiguu-masochiste, a versurilor sale” (13). Înainte de a se cumiți, roșcatul teribilist a cântat-o și el pe Salomeea, așa cum aveau să o facă și Oscar Wilde, precum și alți romantici decadenți. Frumusețea criminală constituie un leitmotiv al dandysmului și ea este una dintre cauzele pentru care Swinburne a fost numit „tatăl vitreg” al poeziei moderne (Cecil Y. Lang). *Vitreg* și pentru că recunoașterea lui s-a produs mai ales pe tărâm american, în sens invers recunoașterii europene a lui E. A. Poe. Cu alte cuvinte, nu ne plac „demonizații” noștri, dar îi adoptăm pe cei de dincolo de ocean...

Autoarea cunoaște swinburnologia pe degete – până la cele mai ascunse firmituri –, așa că îi face plăcere să detalieze (și prin excelentele ilustrații) fervoarea prerafaelită, „retorica grandilocventă, gesticulația excesivă, manierismul, cameleonis-

mul, admirația fără frâu, teribilismul agresiv” (16) ale junelui artist. Totodată, se evidențiază faptul că această *teatralitate* a manifestărilor publice a dăunat receptării operei în epocă, fapt rămas valabil și în epoca entertainment-ului postmodern. Mai devreme sau mai târziu, carnavalescul diluează profunzimea latentă.

Evident, avem de-a face cu o monografie *inclinată* către spectaculosul *persoanei* poetice ce înglobează o personalitate „multifațetată” (*multifarious*). Fără nicio ezitare își croiește potecă cercetătoarea printre swinburnologi, iar numărul lor este legiune. Atât de consistentă este receptarea critică a operei lui Swinburne, încât autoarea o împarte în trei categorii istorice. Începutul ar fi odată cu anii '30, când criticii (nu redau numele lor aici, pentru că rezonanța lor în spațiul românesc este strict incantatorie), cucerți de Noul Criticism, lasă deoparte biografia și nuanțările psihologice pentru a studia monografic opera. Acum ar fi surprinse pentru prima oară legăturile cu literatura Marchizului de Sade. A doua etapă prinde contur în jurul tipăririi ediției de scrisori și documente cu caracter intim, deci este îmbibată cu senzaționalism personalist. Al treilea „moment revoluționar în exegeza postumă” este fixat în anii '70, când sunt repuse în discuție texte considerate până atunci încercări ratate sau jocuțe, cu ajutorul abordării computerizate. Cercetătorii care au luat parte la proiectele virtuale *The Swinburne Project*, de la Universitatea din Indiana, și *NINES (Networked Infrastructure for Nineteenth-Century Electronic Scholarship)* au recurs la studiul rețelelor conceptuale (parcurgând axa de la conceptul de „hipertext” până la ideea de „hiper-personalitate” ori de „hiper-om”) și al nodurilor informaționale.

Dandy-ul republican

Swinburne și opera lui sunt un *el dorado* pentru critica și istoria literară. Roxana Patraș a profitat atât de irezolvabila „dihotomie hermafrodită”, cât și de posibilitățile interpretative oferite de „triada teatralitate-ideologie-sexualitate”, întrucât ele reprezintă concepte „transformaționale” (33). Este captivant de urmărit cum a reușit criticul să recurgă doar la concepte tot atât de „cameleonice” și „difuze” (34) precum personalitatea proteică a scriitorului victorian. Conceptele prea bine sedimentate nu s-ar potrivi cu „suma de *personae* artistice” pe care o întruchipează subiectul interpretării. Primordială devine problema ritmului ideatic, capabil să nu sufocă imprezvizibilitatea textelor studiate. Un fel de dans cu lupii... Pentru a contura și mai bine această fugă de hiperspecializare și de unitate tematică și stilistică a unor exponenți ai victorianismului precum Thomas de Quincey, Thomas Carlyle, Ch. Darwin, John Ruskin, John

Keats, Swinburne, A. Tennyson sau W. Whitman (spectaculoasă alăturare), este citată Josephine Miles cu o lucrare în care sunt detaliate trăsăturile hibride ale victorianismului: metisarea stilistică și enciclopedică, diversitatea fără limite și enciclopedismul, adică pofta de a aborda domeniile cele mai depărtate între ele.

Pătrunzând, carevasăzică, în meandrele ființei sociale și artistice care a fost Swinburne, mai întâi aflăm despre republicanismul lui, în sens centralizator-imperialist, iar nu federalist, ca la americani. Democrația actuală nu are niciun sens pentru gânditorii secolului al XIX-lea, ea fiind înțeleasă ca ierarhie a celor buni. Doar natura ar fi esențialmente democratică, oricât de nedreaptă în aparență. În fond, viziunea politică este una sincretică – precum la Ion Budai-Deleanu –, în descendența proiectului politic platonician, unde monarhia, aristocrația și democrația se substituiau și se împloteau. Amuzant este că Swinburne nu-i suporta pe monarhi, dar respecta regalitatea reginelor (*the queenliness*). Poate și pentru că „sinele [lui] difuz” (43) conținea o importantă „cantitate” de *anima*.

Unul dintre cele mai surprinzătoare capitole este cel care tratează despre copilăria și adolescența lui Swinburne. În aparență, nimic deosebit, nimic dickensian. O copilărie tipic victoriană, adică respectabilă. Ceea ce stârnește interesul este construirea relatărilor oficiale, de familie în special, privind copilăria, adolescența și tinerețea artistului. Într-o gravură a lui George Richmond din 1843, viitorul scriitor este reprezentat idilic alături de cele două surori ale sale. Chipurile sunt convențional senine, toate trei semănând cu niște inimioare. Și „convenționalizarea” biografiei continuă pe mai multe căi, încât este de înțeles freământul iscat de cea de-a doua etapă a criticii swinburneene, cea biografică, așa cum o identifică Roxana Patraș.

Degenerat și geniu

Întâi, însă, că există texte de tinerețe cu aspirații sado-masochiste, în care se vorbește despre autoflagelare, reminiscență, pare-se, a regimului punitiv de la Eton (*The Flogging Block; Reginald's Flogging* etc). Imaginile nu mai sunt edulcorate în vreun fel, ci de un verism cu inflexiuni bufe: „Now loosen your braces,/ And lower your breeks,/ And show your companions/ Your bare nether cheeks/ Make haste to the closet/ And bring a good rod,/ Or I'll cut your ribands/ You shuffler, by God!!! O Master! Dear Master!/ Have pity for once!/*«What, pity for a truant,/ A thief and a dunce!»*” (*Frank Fane. A Ballad*). Geniul comic și parodic al lui Swinburne se va răsfrânge, mai târziu, și asupra venerabilului Wordsworth, prezentat într-o scriere dramatică precum un poet ce vexează sensibilitatea reginei Victoria cu versurile lui provocatoare. Scriitorul respectabil de peste câteva decenii este acum un adolescent roșcovan, poreclit „Morcoveață”, fascinat de performance-urile și happening-urile preraphaelitelor. Efeminarea acestui tip de artă i se potrivește de minune junelui fragil cu cap mare. Într-o caricatură de Max Beerbohm, Swinburne este înfățișat la scară redusă îngenucheat în fața unui Dante Gabriel Rossetti dolofan și

supradimensionat. Ironia este mușcătoare și depune mărturie despre personalitatea ștearsă și influențabilă a tânărului. Același caricaturist îl mai ia o dată peste picior pe poet, plasându-l, tot minuscul, la picioarele lui Rossetti, în timp ce îi citește poezii în ipostază umil-înfrigurată, ca un „dear little Carrots”. Procesul de venerație se desfășura în serie, căci și doamnele care frecventau atelierul preraphaelitelor i se prosternau tânărului poet, oferindu-i coroane de lauri.

Frăția preraphaelită și cercurile adiacente au dat înapoi, însă, când poetul a încercat să își publice producțiile. Motivul era sexualitatea ultragiantă a textelor. Lady Trevelyan îl sfătuia pe viitorul autor să elimine piesele compromiștoare din manuscris, astfel încât să obțină „o carte care într-adevăr să poată fi plăcută, citită și învățată pe de rost, care să devină o parte distinctă a limbii engleze, care să fie pe mesele tuturor fără a întâmpina vreun protest din partea celor timizi” (80). Mai direct spus, artistul se cuvenea să-și monteze o mască pe placul celor neinformați ori pur și simplu ipocriți. Sfaturi de genul acestuia provin de la persoane deloc ingenue. În cercul preraphaelit se citea, orișicât, de Sade, iar crudul Swinburne mărturisea că s-a prăpădit de râs citind, împreună cu Rossetti, din *Justine sau nefericirile virtuții*. Preraphaeliții nu erau, deci, atât de fără pată și fără prihană, medievali romanțioși, precum îi arătau operele lor... Mai onest, Swinburne le șochează pe ficele lui Thackeray cu versuri de dulce și devine bun prieten cu Richard Burton (evident, nu soțul lui Liz Taylor), membru de seamă al Clubului Canibalilor.

Scriitorul se înconjoară de un anturaj faimos, printre care și „iubitul lui șef”, Mazzini, care dovedește un organ destul de primitiv pentru poezie când împarte sfaturi de genul: „Nu ne adormi cu cântece despre iubirea egoistă și frumusețea fizică: zdruncină, reproșează, insultă, înfierăză-i pe lași, salută-i pe martiri, spune-ne tuturoră că avem o grandioasă misiune de împlinit.[...] Dă-ne *Versuri pentru Cruciadă*” (85). Deci unii îl vor pe Swinburne un fel de Maiakovski al secolului al XIX-lea, alții, însă, nu îi dau prea multe șanse ca ființă umană. Max Nordau, în *Degeneration*, îl vede ca pe un „higher degenerate”, în timp ce Rossetti „should be counted among Sollier's imbeciles”. Swinburne ar fi „the first representative of «Diabolism» in English poetry”.

Studiul Roxanei Patraș ne lămurește că Swinburne a avut mai mult succes ca personaj (literar) decât ca scriitor. Figura lui apare sub masca unor personaje în scrieri de George Meredith, Edmond Goncourt și alții. Neșansa lui a fost aceea de a fi evoluat mereu pe granița dintre victorianism și decadentism. Niciodată adoptat de vreo parte ori alta. O figură fascinantă care avea nevoie de o abordare critică versatilă pentru a fi redată cititorilor de astăzi, care jinduiesc după decadentism într-o lume decăzută.

* Roxana Patraș, *Cântece dinaintea decadenței*:

A.C. Swinburne și declinul Occidentului, Editura Timpul, 2012.